



Ua norma variabla, liquida e pluricentrica entar occitan

Hay que escribir como se escribe y se habla en el siglo en el que se vive.

Marcelino Menéndez y Pelayo

En aquest article me referisqui basicament ar estandard normatiu, ei a díder ara norma que referencie era correccion dera lengua, que definís era unitat diacronica e sincronica.

Hè uns ans que viuem un procès de negacion dera existéncia der estandard que m'estone. Non se'n vò parlar. Era negacion ei en carrèr pr'amor qu'ei mantenguda per uns collectius que nèguen era unitat dera lengua e vòlen eth reconeishement de fractures diuèrses. En fòrça encastres occitans ei ua paraula proibida. E totun, se volem auer ua lengua coerenta e articulada mos la cau emplegar.

Er estandard, dit de forma planèra, ei aquera varianta, que damb pòc/bric d'esfòrç, a d'èster entenuda per toti es parlants e que pòt produïr un conjunt de normes qu'orienten er emplec dera lengua entà que toti es que formam part dera comunitat lingüistica mos podegam compréner. La podem nomenar "referenciau", "generau" e de d'autes formes, però ei aqui. I a un conjunt lingüistic que mos referencie a toti coma emplegaires dera lengua occitana. Er estandard non ei solet era normativa, però era normativa n'ei un frut, deth qu'auè parlam. En aquest article confonem estandard e normativa de forma voluda: ua lengua, ua norma.

Hè 40 ans es aranesi emplegauen ua normativa diferenta dera qu'emplegam ara. Era normativa dera epòca responie a un estandard fonamentat en ues referéncias mercades peth collectiu de Frederic Mistral entà tota Occitània e canalizadas en nòste territòri pera Escòla deras Pirenèos. Escriuiem coma escriuie Sandaran, Condò, Sarrieu e es autors de hè 100 ans. Però es gestors dera politica lingüistica deth moment, en Catalonha e Aran, e prèviès es consultes erudites de besonh, dempús deth pas obligat per ua comission d'expèrts, determinèren qu'entà formar part dera comunitat occitana internacionau calie cambiar era referéncia e calie adaptar-se ara norma classica definida per Loís Alibèrt e emplegada majoritariament per tota Occitània. Era Comission ère formada per lingüistes catalans e occitans, entre es quaus quauque aranés. Ei atau que de forma clara se

convenguec qu'er estandard dera lengua occitana ère era que definie en aqueth moment er Institut d'Estudis Occitans (IEO), e qu'entà expressar-se ena varianta aranesa emplegaríem era adaptacion que se hège, d'aquera normativa, damb es Nòrmes ortografiques der aranés que permetien un apropament ara nòsta singularitat. Era norma mos permeterie un apropament culturau a tot er entramat lingüistic occitan, evitarie un tancament enes nòstes montanhas e diacronicament mos meterie en sintonia damb era edat mieja e es trobadors. Era naua normativa originèc un problèma sociau ena Val d'Aran, un trincament damb es escriptors e emplegaires dera lengua, però mos permetec auançar en un projècte de futur.

Eth temps, era manca de supòrt institucional e es discussions pròpies dera lengua e des relacions entre es òmes, an generat qu'ara er IEO non sigue era institucion que definís era normativa e que s'agen produït circonstàncies diuèrses. Però er estandard dera lengua seguís existint, maugrat tot, ei aquíu, mancat d'ua institucion que la definisque, però damb fòrça personas e institucions que l'empleguen.

Er estat francés convòque annualment eth Diplòma de competéncia en lengua occitana (DCL) que articulen es Universitats de Lemòtges, Bordèu, Tolosa, Montpelhièr e Niça. Eth Diplòma que reconeish er Estat, ei en foncion deth coneishement d'un referent (estandard) damb ua normativa. Es personas que corregissen es pròves deth Diplòma son d'acòrd enes aspèctes, principis e normes que definissen eth referent. Er Office public de la langue occitane (OPLLO) qu'exercís eth sòn prètzhèt enes regions de Nouvelle Aquitaine e Occitania, e qu'ei sostengut per Estat e pes Regions a reconeishut en diuèrses ocasions era normativizacion que realize eth Congrès Permanent dera lengua occitana (CPLO). Concretament en 2011 acordèc "eth Congrés permanent dera lengua occitana ei reconeishut coma er organisme qu'establís... es normés lingüistiques e ortografiques der occitan-lengua d'òc". Er OPLLO ditz en d'aves paraules qu'eth referent dera lengua ei eth que digue eth CPLO. Era Associacion Internacionau d'Estudis Occitans (AIEO) establís de hèt ua normativa referenciau. En cèrta forma prenec eth testimoni que deishec er IEO enes ans 80 deth sègle passat, quan deishèc d'èster era entitat normativizadora. Era Acadèmia occitana- consistòri del Gai Saber, definís ua normativa, entar emplec dera lengua, que denomine "estandard". Er Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana a hèt ua definicion dera norma dera lengua occitana estandard e dera varianta aranesa. A mès, dus des sòns membres, Florian Vernet e Jacme Taupiac, an publicat ua òbra cada un sus era normativa der occitan estandard.

Es diferències entre totes aquestes normatives que è senhalat ei minima. Son fòrça mès es punts d'acòrd qu'es de diferéncia. Totes eres son fonamentades enes principis de Loís Alibèrt. Aqueth conjunt d'acòrds ei er estandard. E respècte des diferències, moltes de eres pòden èster assomides coma formes dobles. D'aves lengües coma er espanhòl admeten fòrça duplicitats, e mès per que admeten toti es

paisi ispanoparlants e es peculiaritats definides pes sues acadèmies. Eth modèl francés d'intransigéncia non mos conven. Era lengua francesa a ua rigidesa extrema e entenem qu'era major part des occitans age prés eth modèl dera lengua francesa e la volgue implantar en occitan. Non ei atau, non pòt èster atau. En aguesti moments voler aplicar un modèl inflexible entar occitan, non a cap de tipe de possibilitat de reussita. Ei condemnat ath fracàs.

Er apassionament enes discussions lingüistiques ei quauquarren de fòrça corrent. Rebrembi qu'ua des mès veementes que è viscut siguec s'en estandard cau d'ider "isla", "ièrla", "iscla"... Era discussion durèc ores e l'heuc quantitats de pagines escrites, qu'encara consèrvi. Pensi que mantier un estandard damb es quate o cinc possibilitats proposades, pera sua existéncia en bèth lòc deth territòri e dera istòria, mos aurie estauviat dolentes ores de debat e aurie incorporat eth mès genuïn principi alibertian, de conservacion des diuèrses expressions, e arrés s'aurie sentut de mens per emplegar ua forma o ua auta, o per èster era forma genuïna deth sòn territòri.

E en un aute nivèu, tot soent, encara me tròbi ena discussion de se cau d'ider "tèxt" o "tèxte"..... o s'ei melhor "ordenador" o "ordinador", o.... Son bones aquestes discussions? Òc. Mos ajuden a dar importància ara peculiaritat e tot soent a hùger dera influéncia glotofagica de lengües mès potentes. Però, tot soent, sò per postures flexibles que permeten posicionaments diuèrsi, però presi des dera reflexion e des dera responsabilitat. En aquesti cassi, enes exemples senhalats, entà jo, son talament corrèctes es uns coma es auti. Cau eishamplar era basa e introduïr es diuèrses formes que responen a formacions diferentes dera istòria dera lengua, que mantien ua vitalitat e que non mos embarre en postures rigides qu'acabarien damb era lengua. Depenent deth lòc e deth moment cau acceptar "isla-iscla-ièrla", "ordenador-ordinador", "tèxte-tèxt". Er espaci e era istòria orientaran en cada cas era decision. Totes eres an cabuda ena lengua occitana.

Era existéncia d'aquest estandard dera lengua occitana mos relacione laguens d'ua comunitat lingüistica, mos da carta de naturalesa, mos hè lo que èm. E era existéncia d'aquest estandard non mos impedís as aranesi e as de d'auti parçans d'Occitània d'auer ua normativa qu'adaptada ad aquest estandard mos permete expressar era nòsta personalitat damb major coeréncia. Era nòsta diversitat ei aqui, sense problèma, sense negacion dera lengua.

Ara ben, auem de reconéisher qu'existissen tantes propòstes pr'amor de que non n'i a ua estructura sociau que sigue absolutament reconeishuda per toti coma era responsabla d'aquesta definicion e aquerò facilite eth sorgiment de moltes possibilitats. Dilhèu s'er Estat francés d'ua forma clara reconeishesse era institucion que l'a d'elaborar, tot que serie mès facil. Era lengua espanhola compde damb era RAE, era catalana damb eth IEC, era francesa damb era Academie, en Catalonha er

occitan compde damb era Acadèmia aranesa dera lengua occitana (qu'a hèt era definicion)... Cada ua des Acadèmies ei establèrta per un Estat o en nòm d'un Estat, que son es organizadors prumèrs dera vida sociau. Eth que non escriu segontes es sues normes, comet faltes d'ortografia e gramaticals... En quinsevolh cas, er estandard ei aqui maugrat toti.

E ua auta causa ei es debats que se hèn, d'analisi, e de proposicion de coma cau estructurar ua version definitiva. E aciu se barregen arguments sus se mos cau ua estandard composicionau (composicion des diuèrsi dialèctes o parlars), centrat en un dialècte (monocentric), "pluricentric" (entenut en aguest cas, excepcionaument, coma un estandard damb estandards dialectaus), d'un solet diasistèma... Però, totun, aguest debat, interessant e encara viu, que jamès s'acabe, i a qui nègue era sua existència, e maugrat tot..., er estandard ei aqui. E laguens deth procés de racionalizacion de tota era reflexion trobaram es que nèguen es estandard e es que cren que i a mès d'un estandard (eth noruec a dus estandards)... però er estandard ei. La cau definir, però existís.

Massa soent enes discussions sus era correccion ena determinacion dera normativa acodim ara solucion proposada per Alibèrt; però massa soent, tanben, presentam es principis d'Alibèrt ara nòsta conveniència. Alibèrt èr un òme integrador que recuelhie ena sua propòsta de normativa es formes qu'auien ua cèrta socializacion e un procés pròpi d'entrada ena lengua (que non èren malheus). Non enfrentaue territòris, les hège a convergir. Ua d'aguestes discussions que se presentauen coma transcendentes virauen ath torn de se cau priorisar es espacis qu'empleguen majoritariament "ch" en lòc de "t" o ath revès. N'è viscut d'ores e ores ath torn d'aguest debat. S'a establèrt ua discussion en torn a se cau priorisar era forma verbau "fach" der occitan deth nòrd o era forma "fait" der occitan meridional (en gascon "hèt"). En totes es discussions tostemp sentí que se volie acabar era reflexion en tot díder "Alibèrt diguec qu'ère fait", e damb açò mos dàuem per convençuts. Però non ei cèrt Alibèrt, en tèxte referenciau "Gramatica Occitana" met: "Far. PART. PAS. : fait, faite; fach, facha". Enteni que met es dues formes en igualtat d'importància e qu'er exemple servís entà mostrar aguest Alibèrt inclusiu, que recuelh coma normatives, coma formes estandard, totes aqueres qu'an ua implantacion e un procés pròpi en toti es territòris. Ei un plantejament dubèrt que se repetís en quinsevolh des posicionaments que pren. Tanben en podem valorar que s'era forma "fach" non ei majoritaria ena zòna languedociana, quede recuelhuda pr'amor qu'ei ua forma totalament occitana. E totun en son emplec Alibèrt empleguec sonque era forma "fait" . Ei naturau, ère era sua.

Alibèrt admet era diversitat, la publicite. Prenem diuèrsi exemples dera Gramatica: "*Los divers parlars presentan las variantes seguentas*" (p. 110); "*Las variantes jos-dialectalas pro nombrosas s'entremesclan dins lo meteís parlar*" (p.111); "*Om troba de formas variablas*" (p. 83)... E mès e mès...

Aué en dia mos enfrentam a moviments tendents a anar contra es causes fixades, es solucions definitives... viuem un ritme rapid de cambis continus e auem pòurs de fixar normes. Se viu damb molta flexibilitat. En 2010, en Parlament de Catalonha, en procés de reflexions sus era elaboracion dera lei der occitan, un catedratic universitari e un antic president der Institut d'Estudis Occitans neguèren era existéncia der estandard dera lengua occitana. Hège pògui ans qu'eth catedratic emplegaue e defensaue ua forma d'estandard e un modèl referenciau e hège quate ans qu'eth representant der IEO auie anat entath madeish Parlament e es sues prumères paraules, as deputats catalans, sigueren "vos parlarè en occitan estandard". Aué en dia es contradiccions son ua arma mès contra es vertats absolutes. Açò ei atau en toti es encastres dera vida. Arren ei absolut, semble que non podem fixar uns principis, creir-mo'les e trabalhar a compdar d'eri. Aguest moviment deth pensament a vengut recuelhut per Zygmunt Bauman¹. Aué tot se torne precari, provisionau, damb ganes de nauetats e Bauman propòse eth concèpte dera modernitat liquida, dera societat liquida entà definir eth moment actuau dera istòria. Aguest ei eth concèpte qu'aplicam ara normativa actuau dera lengua occitana, ua normativa liquida, que mos ajude a compréner era creishenta preséncia de variacions, de dobtes, de vacilacions. Aué non ei de besonh ua fixacion inquebrantabla, non mos cau ua referéncia inamovibla. Non mos cau ua norma solida e fixa coma pòt auer era lengua francesa. Es cambis se produïssen continuament e era nòsta normativa s'a de poder adaptar, s'a d'acomodar as moviments que se produïssen, s'a d'adequar as espacis diferents... Non pòt èster lo de madeish era norma escrita de Tolosa en 1935, qu'era norma aranesa deth sègle XXI. Eth temps e er espaci an de produïr cambiaments e adaptacions. Però partissen d'ua madeisha estructura que s'adapte as besonhs e as circumstàncies. Non ei ua norma solida; ei ua norma liquida, que va prenent forma segontes es besonhs e es espacis. E açò non contradís ad aqueth Alibèrt que ja concebie un enorme respècte dera variacion. Enteni qu'era definicion de liquiditat dera lengua ei un concèpte que mos conven fòrça: ua norma que s'adapte as besonhs deth Bearn e de Provença, as deth cornèr mès petit e as de parçans mès importants. Ei un concèpte de continuitat damb aqueres vielhes preconizacions d'ua lengua adaptada ath territòri, ara anima deth lòc, ara forma de sénter... Era norma d'Alibèrt s'adapte, coma era aigua que entre en un envàs, en un continent... as besonhs dera Val d'Aran, as des Condes de Bodon, as tèxtes de Roqueta... Eth concèpte non ei nau. A estat tractat per diuèrses personas en tot paralar de "norma flexibla", "normativa soplà"... En tot cas s'adapte milhor a un concèpte sociologic actuau que se hè present enes diuèrsi encastres dera vida.

Er exemple der espanhòl mos servís. Era lengua espanhòla a era Real Academia Española coma autoritat sus er estandard, forme part d'ua estructura dita Asociación de Academias de la Lengua Española formada per 23 acadèmies

1 Sociològ e filosòf d'origen judio e de nacionalitat polonesa e britanica (1925-2017).

(Colombiana, Ecuatoriana, Mexicana, Venezolana, Chilena, Peruana...) a on se definís era lingua espanhola coma ua lingua panispanica e se la dote de referéncias (Diccionari...) jos eth lèma de “una estirpe, una lingua y un destino”. Ei un modèl pluricentric que poderíem auer present entar occitan se França e Itàlia s'avenguessen a crear es sues Acadèmies dera lingua occitana. Un espaci occitan, ua soleta lingua.

Un exemple mès la constituís er Acòrd normatiu 1/2023 dera Acadèmia Aragonesa dera lingua sus era normativa d'emplec oficiau deth catalan d'Aragon: “es considera “ús correcte” d'aquesta llengua la utilització del model normatiu composicional establert per l'Institut d'Estudis Catalans al *Diccionari de la llengua catalana*, la *Gramàtica de la llengua catalana* i l'*Ortografia catalana*. Tanmateix, pel fet d'inscriure's en el context normatiu de la llengua comuna i per proximitat dialectal, en la mesura que coincideix amb la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans, també és aplicable el determinat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua al *Diccionari normatiu valencià* i la *Gramàtica normativa valenciana*.” Tant de bon, er Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lingua occitana auesse ua institucion deth costat nòrd dera frontèra, damb eth prestigi deth IEC, entà que sonque calguesse reconéisher eth sòn bon trabalh; e tant de bon en Piamont eth govèrn italian auesse creat ua Acadèmia der occitan damb era que podéssem establir es connexions de besonh, intercambiar critèris e préner decisions. Peth moment tot son elocobracions racionalistes, però aguestes, ja se sap, pòden èster molt diuèrses e a viatges trincadores.

Entenem donques que mos conven ua forma pluricentrica² (pluricentrisme estatau, o d'autoritats lingüístiques reconeishudes per govèrns democratics) dera definicion dera lingua, dera normativa e der estandard. Totes e formes que gaudissen d'ua tradicion (que non son malheus des lengües vesies) e d'ua socializacion formen part der estandard dera lingua, corren d'ua varianta ara auta e les enriquissen, son liquides, s'adaptan coma eth moviment der aigua en ua canal o en un riu.

Quan era Generalitat de Catalonha, d'acòrd damb eth Conselh Generau d'Aran en 2014 creèren era Acadèmia aranesa dera lingua occitana entà establir era normativa dera lingua occitana en Catalonha ac deishec ben clar en Decrèt de creacion de gèr de 2014: “Art 2.- [er Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lingua occitana] a de colaborar, (...), damb entitats academiques, de recèrca o culturaus reconeishudes pes institucions publiques der espaci occitan, en establiment dera normativa lingüística de referéncia entath conjunt dera lingua occitana”. Era norma, er estandard, a d'èster eth producte d'un acòrd entre es institucions, damb autoritat normativa, de tot eth territòri lingüistic. Eth madeish article referís era normativa d'Alibèrt coma era aglotinanta de tota era norma occitana: “Er objècte

2 Entenut coma eth pluricentrisme der espanhòl, damb diuèrses Acadèmies creades pes estats, que definissen era lingua ena madeisha línia damb era incorporacion des variacions pròpies deth espaci de cada Acadèmia.

der Institut d'Estudis Aranesi ei era nauta investigacion e estudi der aranés e establir-ne es critèris de normativa d'acòrd damb es principis dera Gramatica occitana de Loís Alibèrt e es Normes ortografiques der aranés, coma part integranta der espaci lingüistic e culturau occitan". E subertot eth Decrèt e es leis anteriores, e posteriores mèrquen era "volontat de collaborar en emparament dera unitat dera lengua occitana". Ua lengua!

Es poders publics, en projectar aguesta institucion normativa, an ben clara era filosofia de Ulrike Vogl³ de que totemp, des dera edat mieja, a existit un multilingüisme "praube" pròpi des classes baishes, qu'an de besonh d'autes lengües entà trabalhar e un multilingüisme prestigiós, pròpi des classes nautas e des lengües de prumèra. Era diferencia basica entre eth "multilingüisme praube" e eth "prestigiós" ei qu'es prumèrs non an cap de tipe d'estandard, e es prestigioses òc. Era lengua occitana a aquera definicion de besonh enes lengües de prestigi. En passar era creacion d'era normativa e dera autoritat dera lengua, es poders publics (subertot era Generalitat de Catalonha e tanben eth Conselh Generau d'Aran), an clar qu'entà prestigiar era lengua cau aguesti dus elements e facilitar-les era sua existéncia.

E maugrat era mancaça, en França e Itàlia (tanben poderiem considerar Monegue⁴) des institucions damb autoritat normativa, cau considerar qu'er estandard existís.

Cent parlars qui n'en font qu'un.

Antonin Perbosc

Jusèp Loís Sans Socasau
Membre der IEA-AALO

3 Professora de lingüística ena Universitat de Ghent (Belgica). Nacionalitat Austriaca. Doctora pera Universitat de Viena, especializada en estudis lingüistics olandesi.

4 Monegue dispòse d'ua Acadèmia dita "de lengues dialectaus" però non a hèt ua definicion exprèssa entar occitan.